МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ISSN 3083-6557 print

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Проблеми модернізації України

Випуск 1 (48), 2025

Київ
2025

УДК 330-339; 321.7; 159.9
М58

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 4 від 28.05.2025)

Редакційна колегія:
С. В. Храпатий (голова), д-р фіз.-мат. наук, проф.
І. А. Семенець-Орлова, д-р наук з держ. упр., проф.
Я. М. Раєвська, д-р психол. наук, проф.
С. О. Лисенко, д-р юрид. наук, проф.
А. І. Федосов, д-р мед. наук, проф.
М. І. Зубрицький, д-р. юрид. наук
О. М. Гордієнко, канд. техн. наук
В. І. Меджебель (*Чуєнко*), канд. юрид. наук
Л. М. Крива, канд. істор. наук
І. М. Капеліста (виконавчий редактор), канд. наук з держ. упр.
Є. Я. Черняк

Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Міжрегіональна Академія управління персоналом.
М58 Наукові праці МАУП. Проблеми модернізації України / редкол.: С. В. Храпатий (голова) [та ін.]. Вип. 1 (48). Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 686 с. Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику висвітлено матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції "Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності" (Київ, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 20–22 травня 2025 р.).

Наведено тези доповідей учасників науково-практичної конференції МАУП з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модернізації України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модернізаційних процесів.

Видається з 2001 року.
Періодичність: 1 раз на квартал.
Засновник: *ПрАТ "ВНЗ "Міжрегіональна Академія управління персоналом".*
УДК 330-339; 321.7; 159.9

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2025

С. А. Іванов
Кібербезпека в системі національної безпеки України *540*

М. М. Мурга
Роль сучасної журналістики у забезпеченні національної безпеки *543*

О. Л. Сокур, О. З. Клименко
Цифрові технології у професійній діяльності інформаційно-бібліотечних працівників Національної академії наук України *546*

А. С. Нагорна
Відповідальність і санкції в міжнародному праві *548*

М. Д. Авраменко
Національна безпека *549*

Т. П. Палієнко
Національна безпека в умовах посилення глобальної інтеграції *552*

Ю. І. Кулінська
Міжнародне право *555*

М. Г. Гордієнко
Геноцидні практики російської агресії як інструмент асиміляційної політики *557*

Д. Д. Макаров
Правила виконання больових прийомів при силовому затриманні *560*

О. В. Сушко
Державна зрада посадовців як інструмент підриву державності: український вимір *562*

Є. Д. Шакун
Концептуалізація поняття "фінансово-економічна безпека" в наукових публікаціях: вітчизняний контекст *567*

І. В. Кудрявський
Способи підвищення ефективності механізмів державного управління у сфері захисту безпеки інформаційного простору *569*

С. О. Мартинюк
Роль OSINT для безпеки бізнесу: організаційно-правовий аспект *572*

В. В. Ровний
Правове регулювання державної політики у галузі освіти, як інструменту національної безпеки *574*

Т. Костюк
Political, social and humanitarian dimensions of war and post-war sustainability of Ukraine *576*

І. Л. Дідюк, Н. Д. Присяч
Людський капітал як фактор національної безпеки: виклики міграції та демографічної кризи в Україні *579*

gether with official bodies, journalistic coverage of the human rights situation in Ukraine and Crimea, the development of a program of joint actions, research and global participation to establish justice and bring to justice all those guilty of human rights violations in Ukraine since 2014.

The main post-war tasks for Ukraine include following:

- psychological rehabilitation and traumas therapy
- restoration of social infrastructure and services
- overcoming of poverty and unemployment
- solving the demographic crisis
- rehabilitation of veterans and their integration into society

Based on the outlined modern and post-war challenges for Ukraine, two main conclusions are obvious: in foreign policy the focus should be on preserving and strengthening the role of an influential actor in international relations and a parity participant in new security alliances and cooperation; in domestic policy the emphasis should be on the development of education and science, especially social and humanitarian sciences, because they carry knowledge about the national archetype, national identity, they are aimed at supporting national pride, recalling the history of the nation's development, especially a difficult history, so that "never again", give understanding of political regimes, ideologies, political technologies of influence on mass consciousness, political participation, threats of absenteeism, lack of critical thinking, political culture, etc.

І. Л. ДІДЮК

канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри правознавства
Центральноукраїнський інститут "ПрАТ "ВНЗ "МАУП", м. Кропивницький
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0594-4946

Н. Д. ПРИСЯЧ

викладач вищої категорії, Кропивницький фаховий коледж харчування та торгівлі, м. Кропивницький

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Людський капітал, що охоплює знання, навички, здоров'я та соціальну згуртованість населення, є фундаментальною основою національної безпеки будь-якої держави. В умовах глобалізації, збройних конфліктів та економічних трансформацій, Україна зіткнулася з серйозними викликами, пов'язаними з міграційними процесами та глибокою демографічною кризою. Ці фактори чинять значний тиск на економічну стабільність, соціальну сферу, обороноздатність та загальну стійкість держави. Втрата кваліфікованої робочої сили, старіння населення, внутрішнє переміщення значних мас людей та зовнішня трудова міграція не лише зменшують кількісні показники людського капіталу, але й змінюють його якісну структуру, створюючи нові загрози для національної безпеки.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю всебічного аналізу впливу міграції та демографічної кризи на різні аспекти національної безпеки України та розробки ефективних стратегій для мінімізації негативних наслідків та зміцнення людського капіталу як ключового ресурсу для сталого розвитку та забезпечення національних інтересів.

Людський капітал є не лише економічною категорією, що визначає продуктивність праці та інноваційний потенціал, але й фундаментальним елементом національної безпеки. Здоров'я нації, рівень освіти, професійні навички, соціальна згуртованість, громадянська відповідальність та патріотизм формують основу для економічного розвитку, соціальної стабільності, ефективного державного управління та обороноздатності країни [1, *17*].

Високий рівень людського капіталу виконує фундаментальну роль у забезпеченні багатовимірної безпеки держави, зокрема:

Економічна безпека. Наявність кваліфікованої робочої сили виступає каталізатором підвищення продуктивності праці, стимулює розвиток інноваційних і високотехнологічних галузей, сприяє залученню інвестицій та забезпечує зростання конкурентоспроможності національної економіки у глобальному просторі.

Соціальна безпека. Здорове, освічене населення формує основу стабільного суспільства. Це сприяє зменшенню рівня злочинності, вдосконаленню системи соціального захисту, а також забезпеченню принципів соціальної справедливості.

Оборонна безпека. Фізично розвинені, інтелектуально підготовлені громадяни з високим почуттям патріотизму та усвідомленою готовністю захищати власну державу є наріжним каменем боєздатних збройних сил та ефективної системи національної оборони.

Інформаційна безпека. Ключовими елементами опору дезінформації та пропаганді стають розвиток критичного мислення, медіаграмотність і високий рівень освіти громадян. Ці чинники відіграють визначальну роль у захисті національного інформаційного простору.

Політична безпека. Активна громадянська позиція, поширення політичної культури та довіра до державних інституцій забезпечують стабільність політичної системи та підвищують ефективність державного управління [1, *108*].

Таким чином, кількісні та якісні характеристики людського капіталу є визначальними для здатності держави протистояти внутрішнім і зовнішнім викликам, забезпечувати сталий розвиток суспільства та захищати національні інтереси в умовах мінливого глобального середовища.

Міграційні процеси, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, формують суттєві виклики для збереження та ефективного розвитку людського капіталу в Україні, що, в свою чергу, прямо впливає на забезпечення національної безпеки [2, *107*].

Щодо зовнішньої трудової міграції, відтік висококваліфікованих фахівців, зокрема науковців, спеціалістів у галузі інформаційних технологій, медичних працівників та інженерів, спричиняє значні втрати людського капіталу. Це послаблює інноваційний потенціал країни, гальмує динаміку економічного прогресу і створює дисбаланс у науково-технічному та освітньому просторі. Такий розвиток подій становить довгострокову загрозу для стійкості національної безпеки.

У контексті внутрішнього переміщення осіб, збройний конфлікт на сході України та повномасштабна агресія спричинили масштабне переміщення населення, що охопило мільйони людей. Це явище створює серйозний тиск на соціальну інфраструктуру, ринок праці та суспільну згуртованість. Водночас існують ризики втрати про-

фесійної кваліфікації або її деградації серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що ускладнює їхню інтеграцію в економічну діяльність [3, *241*].

Неконтрольовані міграційні потоки нерідко супроводжуються нелегальною міграцією й торгівлею людьми. Такі явища підвищують ризики криміналізації суспільства, розширення тіньової економіки й послаблення державного контролю за кордонами, що створює додаткові загрози для безпеки країни.

Значний вплив мають і зміни в етнокультурній структурі суспільства. Міграційні процеси здатні трансформувати культурно-етнічний баланс, а за умов відсутності дієвої інтеграційної політики можуть спричинити соціальні напруження та конфлікти. Це негативно впливає на соціальну згуртованість, яка є ключовим компонентом національної безпеки.

Демографічна криза, що посилюється через міграцію, також становить серйозну загрозу. Відтік молодого та працездатного населення загострює проблеми старіння демографічної структури, зниження рівня народжуваності та зменшення трудового потенціалу країни. Усе це підриває не лише економічні основи держави, але й її обороноздатність.

Демографічна криза в Україні, що проявляється у низькому рівні народжуваності, високому показнику смертності та значних масштабах еміграції, спричиняє стрімке скорочення чисельності та прогресуюче старіння населення. Ці демографічні явища формують широкий спектр викликів, що мають вагомі наслідки для забезпечення національної безпеки.

По-перше, зменшення трудових ресурсів, зумовлене спадом чисельності працездатного населення, викликає дефіцит кваліфікованої робочої сили. Це, своєю чергою, призводить до зниження продуктивності праці, уповільнення темпів економічного розвитку та посилення навантаження на пенсійну систему, що ставить під загрозу економічну безпеку країни.

По-друге, прогресуюче старіння населення змушує державу збільшувати видатки на охорону здоров'я та соціальне забезпечення для літніх громадян. Такий перерозподіл ресурсів створює додатковий тиск на бюджетну сферу і може підірвати соціальну стабільність.

По-третє, демографічна криза безпосередньо впливає на обороноздатність країни. Помітне скорочення чисельності молоді призовного віку обмежує можливості комплектування Збройних Сил України, що ставить під загрозу захист держави у теперішніх безпекових умовах [4, *41*].

Додатково, старіння населення спричиняє негативні наслідки для інтелектуального потенціалу країни. Низький рівень залученості молоді до наукової діяльності та старіння кадрового складу науковців ставлять під сумнів здатність держави зберігати та розвивати інноваційний потенціал.

Окрім того, демографічні дисбаланси посилюють ризики міжгенераційних конфліктів і можуть сприяти зменшенню соціальної згуртованості, яка є визначальним чинником для національної стійкості.

Варто зазначити, що воєнні дії та супутні міграційні процеси значно поглибили демографічну кризу в Україні. Це створює екзистенційні загрози для сталого розвитку суспільства та майбутнього української нації.

Для мінімізації негативних наслідків міграції та демографічної кризи та зміцнення людського капіталу як фактора національної безпеки, Україні необхідно реалізувати комплекс стратегічних заходів, а саме: стимулювання народжуваності та підтримка сімей з дітьми; забезпечення якісної освіти та охорони здоров'я; створення привабливих умов для повернення мігрантів та залучення іноземних фахівців; під-

тримка внутрішньо переміщених осіб; проведення активної інформаційної політики; реформування пенсійної системи та системи соціального захисту; розвиток територіальної оборони та військово-патріотичного виховання; реалізація цих стратегій вимагає скоординованих зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів [5, *145*].

Людський капітал є визначальним фактором національної безпеки України. Міграційні процеси та глибока демографічна криза створюють серйозні виклики для кількісного та якісного стану людського капіталу, загрожуючи економічній, соціальній та оборонній спроможності держави. Для подолання цих викликів та зміцнення національної безпеки необхідно реалізувати комплекс стратегічних заходів, спрямованих на стимулювання народжуваності, підтримку освіти та охорони здоров'я, створення сприятливих умов для повернення мігрантів та інтеграції ВПО, а також на формування національної єдності та патріотизму. Інвестиції в людський капітал є запорукою сталого розвитку, національної стійкості та безпечного майбутнього України.

Джерела

1. *Сопільник Р. Л.* Міграційне право України: навч. посіб. / Р. Л. Сопільник, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов та ін. Львів: СПОЛОМ, 2023. 260 с.
2. *Чуєнко В. І.* Правове регулювання статусу біженців в Європейському Союзі: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Харків: Право. 2023. – 284 с.
3. Права внутрішньо переміщених осіб: навч. посіб. / С. Б. Булеца, О. І. Котляр, Я. В. Лазур та ін.; за заг. ред.: д-ра юрид. наук, проф. О. Я. Рогача; д-ра юрид. наук, проф. М. В. Савчина. Ужгород: РІК-У, 2019. 436 с.
4. *Соловйова, О П.* (2025). Демографічний зсув та соціальна політика: виклики та стратегії. Львів: Новий Світ, 2025. 290 с.
5. *Мельник С. В.* Соціальна консолідація в умовах демографічної турбулентності: міжгенераційні аспекти. Харків: Фоліо, 2025. 400 с.

О. В. КАЛІНІЧЕНКО

канд. екон. наук, доц.,
Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава
ORCID ID: 0000-0003-2688-859X

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В процесі інтеграції національної економіки України в систему світогосподарських зв'язків виникають суперечності між необхідністю, з одного боку, інтегруватися в світову економіку, а з іншого — забезпечити гармонійний розвиток національної економіки, захист національних економічних інтересів, внутрішнього ринку та вітчизняного виробника [3, с. 3].

Економічна безпека — це стан національної економіки, за якого забезпечується її незалежність, автономність, стабільність та захищеність від зовнішніх і внутрішніх загроз, що дозволяє підтримувати сталий розвиток та ефективне функціонування в